

XIII. CICKEL.

A f3ent Lélekr3l, à f3ent irás f3erént ef3t hí3f33úú és | vallyuc, hogy bizonynal valo Isten legyen, | Szarmazuan az Attyától és Fiutól: Ki mi- | ért hogy mind à kett3nec lelke, En- | nec okaért, az Attyához és a | Fiuhoz hí3f33úú egyenl3nec | l3nni: Ki által meg f3en- | telt3ttúnc, és be pe- | czetelt3ttúnc az | véghettett | len | életnec | és b3dogfágnac | 3r3kf3gére. Amen.

V.

Említettük, hogy Heltai »Fabulái«-nak ma már ismeretes példányai csonkák. Imre Lajos, mikor a Régi Magyar Könyvtárban kiadását sajtó alá rendezte, a hiányzó részeket a németújvári második kiadásból pótolta. Ez a második kiadás azonban pontatlan. T3redékeink meg3rítették az utolsó, h ív egy részét, éppen a C. fabula értelmét teljes sz3vegében Ezt az alábbiakban köz3lj3k.

(h)

ERTELME.

E fabula el3f3er af3t ielenti mely | igen véltán találtatic egy hiw barát- | tyu auagy rockonfága embernec, az | emberc k3zet: Azért f33oktanac k3z | bef3édben mondani: Mikor baráttya | kel embernec f33kf3gre: Ackor 3t- | uen fér egy fontos mértékre Annac | vtánna arra tanít è fabula, hogy ki | mind 3maga láffon dolgához, és | máfra ne bizza: mert ottan meg cza | latkozic, másnac nem fay à te károd: | Bizony nem gondol vele: Mert nem | 3ué. Ezokaért ha 3nn3t à fárba d3l | temegad fogd à farkát, és er3ffen e- | mellyed. Mert ha te- magad hozá | nem nyul3f3, ketfeg nek3l oda hal a | fárba. Ha ezokaért à gazda af3t akar | ia hogy ió el3mente legyen az 3 | dolganac, Tehát f33kf3g, hogy 3ma | ga legyen a f33lga, és az af3f3ony 3ma | ga legyen à f33lgáló leány. Ezért | mondottàc à regiec: Miczodától (h2) hizic igen à ló. Felelténec: a csalados | embernec sz3m3t3l, az az, ha 3ma- | ga láttya sz3n3t- len, mint bánnac a | a f33lgac a louockal. Mert ha a gaz- | da 3maga nem lát hoza, czac hamar | ollyan lef3en, hogy minden oldala cz3ttyát meg f33ámlálhatnád, Ifmeg. | Mit3l firodic igen a f33ántó föld: Fe- | lelténec: A gan3t3l, mellyet a gazda | faruáual reia víf3en. Euel af3t ielen- | t3ttéc, hogy ha à gazda gyakorta à | f33ántó földre megyen, és hozà lát, | miképpen a béreffec f33ántnac, | mint vettic be à földet, és mi | nt boronállyác be, tehát | nyiluán io gabonaia | lef3en. | A fabulàc k3nyu3nec vége.

E sz3veg és az Imre-féle kiadás között lényeges eltérések vannak. Az Imre által köz3lt németújvári sz3vegben olvassuk: Mikor baráttyaual embernek szusegrek értelmetlen sz3veget. A helyes a sz3vegünk köz3lte: Mikor baráttya kel embernec f33kf3gre. A másik ilyen lényeges különbség a következ3: Tehát f33kf3g, hogy 3maga legyen a sz3lgalo leany. A helyes sz3veg így hangzik: Tehát f33kf3g, hogy 3maga legyen a f33lga, és az af3f3ony 3maga legyen à f33lgáló leány. De több, kisebb bet3eltérés is van, melyeknek ismeretében az eddig ismert Heltai sz3veget helyesbíthetjük.

BENDA KÁLMÁN

RÉVAI MIKL3S ISMERETLEN LEVELE 1790-B3L

Az alábbiakban Révai Mikl3snak 1790 május 27-én, Gy3rb3l Teleki Sámuel erdélyi kancellárhoz írt, eddig ismeretlen levelét köz3lj3k. Révai ekkor — hosszas hányódtatás után — 1787 óta a gy3ri nemzeti iskolánál volt rajztanár. Helyzete azonban a II. J3zsef halálát követ3 hónapokban ismét bizonytalanná vált: Gy3r város polgársága, a »kalapos-király« alkotmányellenes intézkedéseinek felszámolása közben, az iskolának adott anyagi támogatást is meg akarta sz3ntetni. Révai súlyosan érintette ez az elhatározás, s kétségbeejtette, hogy el3lr3l kezdheti a legsz3késebb mindennapiért való harcot.

¹² A XIII. CICKEL a VIII. Propositio Sententia Synodalisának fordítása.

¹³ Imre Lajos *id. mű.*, 250. l.

¹⁴ *U. o. t.*

Mindezt eddig is tudtuk. Csaplár Benedek életrajzában részletesen vizsgálja Révai ekkori helyzetét, mert — írja — »kevésbé érthetők hősünk azon bús panaszai, melyek ekkori balsorsa miatti keseregéséből szinte megdöbbenő kifakadásokban törnek ki.« (III. k. 76. l.) Valóban, ha csak a megérthetés anyagi problémáira gondolunk, kissé érthetetlen Révai kétségbeesett lelkiállapota. Ebből a leveléből azonban megtudjuk, hogy nem is ez aggasztotta őt elsősorban, — attól félt, hogy a hatalmában megerősödött klérus vissza kényszeríti a szerzetesi életbe, hogy vissza kell mennie a kolostorba, ebbe »a szép lelkeket el őlő hóhér tömlő«-be, ahol ifjúsága »legszebb virágját elfonnyasztotta a szabadabb elméken kegyetlenkedő hatalom«.

Ez a rémkép gyötörte Révait, s ezt tárta fel őszintén régi pártfogójának, a református vallású alkancellárnak, akiről biztos lehetett, hogy ebben egyetért vele, s akinél nem kellett félnie, hogy bizalmas szavait továbbítja a katolikus egyház vezetői felé.

A végig sajátkezű levelet az Országos Levéltárban őrzik. Jelzete: Teleki-család marosvásárhelyi levéltára. Teleki Sámuel osztály, missiles 1479. sz. Borítékának zárlatán Révai piros viaszba nyomott címeres gyűrűs pecsétje látható. (A címer megegyezik a gr. Révay-családdal. Rajzát közli Nagy Iván, *Magyarország családai czimerekkel*... Pest, IX. k. 1862, 693. l.)

Nagyméltóságú Gróf,

Kegyelmes Uram és Pártfogóm!

Én igen szerentsétlen egy ember vagyok. Mióta meg esmértem, hogy mivel tartozom annak az édes hazának, a' mellyben születtem, a' vólt nékem is az én fő törekedésem, hogy annak szolgálván le fizethessem tőlem ki telhető adómat. Ugyan ezen hazafiúi iparkodással lettem a' Kegyelmes Urnál is kedvet. De nem tudom, mi boldogtalan tsillagzat alatt jöttem e' világra, hogy egész életemben tsak az akadályokkal kéntelenítetem küszködni, mellyek szüntelen hátráltak a' haza javára tárgyazó igyekezetemben. Ugy véltem, hogy most már meg nyughatom ebben a' hivatalban, mellyet itt Győrött viselek a' nemzeti oskoláknál rajzoló karban. De mivel a' váras, ebben a' lármában, melly most éktelenül zavarja az egész hazát, ki önti gyűlölségét ezen oskolák ellen, 's el végezte tanátságában, hogy ezek után nem fizeti már többé a' tanítókat, tehát én is ki hülök egy olly hivatalomból, a' mellyért sokáig fáradoztam, hogy el nyerhessem, mivel kedvem szerint való vólt, és elég időm telhetett, jobb segedelmem is nyújtódott itt az irogatásra. Mi tévő lések most! Viszsa kell mennem a' kalastromba, a' kétségbe esésnek falai közé, a' hol ifjúságomnak leg szebb virágját el fonnyasztotta a' szabadabb elméken kegyetlenkedő hatalom. O bár mint¹ többel fel hányatatnának ezek a' szép lelkeket el őlő hóhér tömlőtzők! De még nem támadott fel az a' világosság a' meg átalakodott magyarnak, hogy ezt a' valóságot által láthatná. Én, a' ki szomorú áldozattá lettem itt annak a' dagályos bálványnak, a' ki az egész világtól imádatni akarja magát, én tapasztaltam, 's tapasztalták más ezer szerentsétlenek, hogy ártalmasak a' társaságnak ezek a' setétség várai. Mivel igen oda szítanak Rómához, meg telvén a' köz jóval ellenkező hagyásokkal, mind Istentől el hasonlottnak, átok és kárhozat fiainak tartják azokat, kik tovább látván azt a' szent kötelességet érzik, mellyel a' hazának tartoznak. Kegyelmes Uram! arra a' hazára kérem, mellyet olly híven szeret, kérem nemzetünknek támadható boldogulására, mellyet szívből ohajt: méltóztassék pártomat fogni. Lehet abban mód, hogy, ha már itt meg sem maradok, másutt valahol a' kalastromon kívül viselhessek olly hivatal, mellyben újra meg mutathassam, hogy olly jámbor hazafin segített a' Kegyelmes Úr, kire épen nem vesztegetés képen terjesztette hathatós pártfogását. Tellyes bizodalomban lévén, hogy meg fogok vigasztaltatni Kegyelmes Uramtól, mély tisztelettel holtig maradok

a' Nagy Méltóságú Grófnak,

én Kegyelmes Uramnak és pártfogómnak

Győrött, pünköszt hava 27. napján 1790

alázatos szolgálja

Révai Miklós tk.

[Címzés a borítékon:] Jaurino. Ecellentissimo ac illustrissimo domino Samuelli sacri Romani imperii comiti Teleki de Szék, sacrae Romanae apostolicae majestatis camerario, actuali intimo status consiliario procancellario regio Hungarico Transilvanico aulico et incltyti comitatus Bihariensis supremo comiti, domino ac patrono gratiosissimo, Viennae.

¹ Értsd: mind.